

Riječki statut iz 1530. godine o životinjama i životinjskim proizvodima

The Rijeka Statute from 1500 on Animals and Products of Animal Origin

Džaja, P., K. Severin., R. Fiket, J. Grbavac, Z. Heruc, D. Agičić

Sažetak

Riječki statut iz 1530. godine sadržava četiri knjige i 149 glava, od čega se na životinje i životinjske proizvode odnosi deset glava ili 6,7 %. Na način držanja životinja i na proizvode životinjskog podrijetla odnosi se po pet glava.

Ključne riječi: Riječki statut, životinje, životinjski proizvodi

46

Abstract

The Rijeka Statute dating from 1530 contains four books and 149 chapters, of which ten chapters or 6.7% relate to animals and products of animal origin. Five chapters each deal with keeping animals and products of animal origin

Ključne riječi: Rijeka Statute, animals, animal products

Držanje životinja

Prva knjiga, 10. glava propisuje da su izabrani poljari dužni dati obećanje pred kaznenim sudom da će budno vršiti svoju stražu i da će nadoknaditi štete nastale u posjedima, vrtovima, šumama, livadama, vinogradima, maslinicima i drugim mjestima koja su trebali čuvati, iako se nisu znali opravdati niti predati počinitelje štete. Nisu smjeli zatajiti nikoga tko je počinio štetu, a koga su oni zatekli, pod prijetnjom kazne od 50 soldina za svakoga i za svaki put, i uz nadoknadu štete. Ako bi zatekli nekoga tko je činio štetu, a koga nisu poznavali, morali su ga uhititi i privesti gospo-

dinu kaznenom sucu. Ako bi zatekli životinje ili živine bilo koje vrste bez čuvara ili s nepoznatim čuvarom, da rade štetu, smjeli su ih zaplijeniti i dovesti u ured kaznenog suda ili staviti na sramotni stup i poslije prijaviti. Ako bi to zanemarili, bili su dužni nadoknaditi štetu. Poljari su bili dužni prijaviti samo životinje koje čine štetu na zatvorenim mjestima, a ne na otvorenim i neograđenim, izuzev usjeva mahunarki, vinograda, maslina i drugih plodonosnih stvari. Nisu se mogli niti smjeli nagoditi s onima koji su počinili štetu, u svrhu njezina prikrivanja, niti se na drugi način pogoditi s vlasnikom životinja ili živine koje su počinile štetu, u svrhu prikrivanja štete, i to pod kaznom od 10 liba-

Dr. sc. Petar DŽAJA, dr. med. vet., redoviti profesor, dr. sc. Krešimir SEVERIN, dr. med. vet., izvanredni profesor, Veterinarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu; Renaro FIKET, dr. med. vet., vet. amb. Bilofarm; dr. sc. Jozo GRBAVAC, docent, Sveučilište u Mostaru, Agronomski fakultet i Prehranbenobioteknološki fakultet, Mostar; Zlatko HERUC, dr. med. vet., Agroproteinka d.d.; Damir AGIČIĆ, dr. med. vet., Veterinarski ured Slavonski Brod; email: dzaja@vef.hr

ra. Svatko tko je mogao prijaviti, dobivao je trećinu osude te se držao u tajnosti, a vjerovalo se njegovoj zakletvi. Poljari zatečeni da sami čine štetu osuđivali su se na dvostruki iznos od onoga na koji su se osuđivali drugi građani, a vjerovalo se vlasniku posjeda uz prisegu i uz jednoga svjedoka. I ti poljari nisu smjeli u drugo vrijeme, osim kada je grožđe zrelo, držati u zatvoru psa, pod kaznom od 2 libre za svaki put kada su učinili protivno. Treća knjiga, 28. glava propisuje kazne u slučajevima krađe životinja. Ni jedna osoba ne smije zlonamjerno zgrabiti niti odnijeti, ni danju ni noću, nečije kokoši, purane, guske, patke i slične životinje protiv njegove volje. Ako bi netko uradio protivno, potpadao je pod kaznu od 20 soldina po glavi ako je to učinio danju. Noćna je kazna pak bila dvostruka, uz prisilu povratka životinja ili njihove vrijednosti. Istom se kaznom kažnjavao svaki ortak koji je bio pri počinjenju krađe ili koji je pružio pomoć ili pogodovanje prije ili poslije krađe, ili za vrijeme same krađe. Ako bi ukrao jedan roj pčela, kažnjavao se s 10 libara, za dva roja dvostruko, i sve do pet rojeva kazna se povećavala za svaki ukradeni roj. Jednako se kažnjavao onaj koji je ukrao domaće rojeve, koji se nalaze na čuvanju ili u posjedu drugoga. Krađa više i sve do osam rojeva sankcionirana je odrublivanjem ruke. Preko 8 do 10 rojeva odrublivala se ruka i vadilo oko, a ako bi ukrao više od 10 rojeva, kazna je bila vješanje. Četvrta knjiga, 2. glava propisuje da nitko ne može držati pse za vrijeme grožđa, to jest od blagdana sv. Margarete u mjesecu srpnju sve do blagdana sv. Mihajla u mjesecu rujnu, bez sponse oko vrata, pod kaznom od 3 libre malih dinara i nadoknade štete vlasniku grožđa. Ako bi se pas zatekao bez sponse oko vrata da čini štetu u vinogradima, vlasnik, kmet ili posjednik koji ga je zatekao u oštećivanju grožđa mogao ga je nekažnjeno usmrtiti. No, vlasnik psa ipak se prisiljavao na nadoknadu štete, s tim da vlasnici nisu mogli predati svoje pse za štetu, nego su morali platiti navedenu kaznu za pse. Svatko je mogao optužiti i prijaviti pse zatečene u vinogradima, čija god bila loza, te je on imao trećinu osude, a uz prisegu mu se vjerovalo. Tako su mogli i vlasnici i gospodari koji zateknu pse u oštećivanju svojih vinograda optužiti ih i vjerovalo se njihovoj prisezi, bez ikakvih drugih svjedoka, i u pogledu toga da su ih zatekli i glede učinjene štete, sve do svote od 40 soldina. Četvrta knjiga, 3. glava propisuje zabranu držanja svinja. Predviđeno je, radi čistoće i ugleda grada, da ni jedna osoba, ni domaća ni stranac, ne smije držati svinje ni krmače koje hodaju ili skiću po Rijeci ili po vrtovima na području grada, ni po danu ni po noći. Kazna je bila 20 soldina, za svaki put kad se zateknu. Svatko je mogao tužiti te mu je pripadala polovica, a vjerovalo mu se uz prisegu i uz jednoga svjedoka. Ako bi se životinje zatekle da rade štetu noću u vrtovima,

kazna se dvostruko povećavala, uz obveznu nadoknadu štete. Svaki građanin ili stanovnik Rijeke smio je za svoju potrebu držati te životinje u kući ili na kojemu drugom mjestu, dok god ih je držao zatvorene, da ne mogu izaći ni skitati okolo. Četvrta knjiga, 12. glava propisuje izdavanje konja radi podvoza ili najma. Svatko s područja grada Rijeke koji daje konja za podvoz ili pod najam u svrhu polaska u Ljubljanu, a nije sklopio ugovor s najmoprimcem, ako bi zadržao konja 10 dana radi polaska i povratka, najmoprimac je trebao dati iznajmnicu od 4 libara malih. Ako bi se konj držao više od 10 dana, imao je dati iznajmnicu od 8 soldina za svaki dan preko 4 libre.

Proizvodi

Treća knjiga, 47. glava propisuje zabranu kupovanja životinja za klanje u gradu Rijeci. Predviđeno je i određeno da nitko ne smije ni na koji način i ni pod kojom izlikom kupiti za sebe ili za drugog životinje bilo koje vrste koje mesar dovede za mesnicu ili seljak radi predaje u gradu Rijeci, radi preprodaje za klanje, pod kaznom od 40 soldina za svaku glavu. Svatko je mogao optužiti, a pripala bi mu trećina kazne, osim ako u Rijeku dođu strani trgovci sa svinjama radi prodaje. Tada je svatko mogao nekažnjeno kupiti, i to samo za svoju potrebu, a ne za preprodaju, osim s dozvolom riječke vlade i pod uvjetom da ne može preprodavati, osim za jedan soldin po jednoj libri težine za svinjetinu, i na malo i na veliko. Ako bi se uradilo protivno, kazna je bila 40 soldina za svakoga i za svaki put. Isto tako, ni jedna osoba, ni domaća ni stranac, nije mogla u svrhu preprodaje kupiti životinje bilo koje vrste, pa ni perad, koja je bila dovedena u Rijeku radi prodaje na javnim ulicama, pa iako je ta osoba gostioničar ili krčmar, koji kupuje za sebe ili za druge u njihovo ime, i to pod kaznom od 10 soldina za svaku glavu peradi i gubitak kupljena životinje, koje su pripadale nalazniku ili tužitelju ili gradskim službenicima, koji su otkrili krivce. Četvrta knjiga, 4. glava propisuje zabranu držanja koža na gradskim trgovima. Postolari i drugi nisu mogli držati kože na gradskom trgu ili javnim cestama oko trga ni na bunarima prati rublje ili druge zamazane stvari. Nijedan krznar ili postolar niti tko drugi tko pripravlja kože ne može i ne smije ih držati radi sušenja na velikom trgu niti na cestama oko trga. Tko bi protivno uradio, kažnjavao se kaznom od 20 soldina za svakog i svaki put, a odgovarao je gazda za sluge. Četvrta knjiga, 10. glava propisuje način prodaje mesa. Svaki mesar i svi koji su htjeli prodavati meso u klaonici grada Rijeke mogli su pod prijetnjom kazne od 5 libara meso prodavati samo dopuštenim danima, prema propisima statuta i za vrijeme sajмова. Isto tako, svatko je bio dužan prodavati meso u

klaonici uz određenu cijenu, pod kaznom od 20 soldina za svakog i svaki put. Nijedan mesar ni itko drugi nije smio prodavati pokvareno ili smrdljivo meso, pod kaznom od 5 libara za svakog i svaki put kada je protivno učinjeno. Također, i mesar i ostali prodavači dužni su na malo prodati svakoj osobi koja ga je željela kupiti, i to onaj dio mesa koji je kupac želio. Pritom nije smio staviti na vagu ili dati za privagu meso druge životinje, nego je trebao dati samo meso one životinje koju je kupac zatražio, pod kaznom od 20 soldina. I ako je neki mesar ili prodavač prodavao svježije ili usoljeno meso manje težine, kažnjavao se za svaki put sa 20 soldina uz prisilu vraćanja onog što je manje dao kupcu. Isto tako, svi su mesari i ostali prodavači mesa u klaonici trebali prodavati meso uz niže napisanu cijenu i redosljed. Gradski bi službenici i drugi za to određeni prije procijenili volovinu, i to se meso nije smjelo prodavati uz drugu cijenu, nego kako je procijenjena. Ako nije bilo procijenjeno, tada se libra mesa prodavala po 1 soldin. Neprocijenjena kravetina prodavala se po libri uz 10 dinara ili kako je bila procijenjena. Škopčevina se prodavala po 16 dinara za libru, meso janjca i kozlića od Uskrsa do sv. Vida prodavalo se po volji, od sv. Vida pa dalje prodavalo se po 14 dinara za libru. Meso uškopljenog jarca prodavalo se po jedan soldin za libru, a od neuškopljena po 10 dinara. Meso uškopljenih ovnova prodavalo se po 1 soldin, a neuškopljenih po 10 dinara. Meso ovaca i koza prodavalo se po 10 dinara za libru. Mesari su još bili dužni, kao i ostali prodavači, oderati ili dati oderati sve životinje bilo koje vrste samo danju, a ne noću, pod kaznom od 5 libara. Nisu smjeli prodavati slanu svinjetinu ako nije odležala ili bila usoljena osam dana, i tada se smjela prodavati uz cijenu dopuštenu prema volji vlasnika životinja. Svježije meso krmaka prodavalo se po 16 dinara za libru, a krmača po 1 soldin za libru. U svim je tim slučajevima svatko mogao optužiti i vjerovalo se njegovoj prisezi, s jednim svjedokom koji se držao u tajnosti i kojemu je pripadala trećina osude. Četvrta knjiga, 11. glava propisuje način prodaje ribe. Predviđeno je i određeno je da nijedan ribar niti drugi prodavač riba u gradu Rijeci ne smije prodavati ribu u čamcu, nego je bio dužan odnijeti ili dati odnijeti ribu na uobičajeno mjesto kod klaonice, gdje se ona prodaje, i ne na bilo kakvo mjesto. Kazna je bila 3 libre za svakoga i svaki put, a ako bise uradilo protivno, tužitelju je pripadala trećina kazne. Svi takvi prodavači ribe dužni su bili prodavati je uz niže napisanu cijenu i ne drugačije. Ponajprije riba s ljuskama, koja je manje težine od jedne libre, prodavala se od Uskrsa do poklada, svaka libra po 3 beča, a u vrijeme korizme po 2 soldina naveliko. U tu ribu ubrajaju se šfolje (listovi), obličići, iverak i svaci. Ribe, sopi, pa i kantri i kantroni prodavale su se uz nižu cijenu. Također, i riba težine

manje od jedne libre, uhvaćena udicom, mrežom ili na drugi način, prodavala se po soldin za libru, izuzevši trbušinu, koja se prodavala po 16 dinara dok god se sjekla po volji. Ostala, pak, manja riba prodavala se odoka, izuzev u doba korizme kada se prodavala po 1 soldin za libru. I palamide su se prodavale odoka. Riba volovina, bez oderane kože, prodavala se po 6 dinara za libru. Također i riba trata, njih četiri su težile 1 libru, prodavala se kao ostale ribe s ljuskama. Raža, nakon što se skine rep, prodavala se po 1 soldin za jednu i pol libru. Nitko nije smio unositi ribu izvan grada Rijeke ili distrikta radi prodaje na mjesta koja nisu podložena kralju, bez dozvole vlade, pod kaznom od 5 libara. Svatko je mogao optužiti te mu je pripadala trećina osude. I oni koji su lovili ražu izvan riječkoga područja, dužni su bili svakoga tjedna najmanje jedanput doći s uhvaćenom ribom u Rijeku radi prodaje, pod kaznom od 5 libara kao gore. Osim toga, određeno je da ribari u doba kada se love škombri trebaju loviti svi zajedno, od polovice mjeseca travnja do polovice mjeseca srpnja, i ne smiju smetati jedan drugomu kod ribarenja. I u doba kad se dopuštalo meso, škombri su se prodavali šest komada za jedan soldin, i drugim danima posta, a i petkom i subotom po 5, i tko god je protivno uradio, kažnjavao se kaznom od 20 soldina. Do njihove je dobre volje bilo dati više od navedene količine ribe, ali ne manje, i svatko je mogao tužiti uz primanje polovice odštete. Nitko nije smio kupiti ribu uz višu od navedene cijene. Tko god je protivno uradio, oduzimala mu se kupljena riba i kažnjavao s 5 libara, a tužitelj je imao trećinu osude i držao se u tajnosti. Iz poštovanja prema gradskim službenicima, svaki je prodavač riba trebao ponajprije prodati ribu velemožnom gospodinu kapetanu i uglednom gospodinu vikariju te gospodi sucima grada Rijeke. Tko god je protivno uradio i uskratio prodati ili nije izabrao i nije sačuvao bolju ribu za navedene službenike radi njihova izbora, kažnjavao se kaznom od 40 soldina i mogao je optužiti te mu je pripadala polovica osude uz obvezno držanje u tajnosti tužitelja. Četvrta knjiga, 18. glava propisuje obvezno vaganje mesa. Određeno je da svatko tko bi kupio meso ili što drugo, ili ribu ili kruh na malo, morao je na zahtjev službenika grada Rijeke dopustiti da sami službenici važu meso i sve što je kupio na vagu, te kazati cijenu i količinu. Ako bi tko to uskratio učiniti, potpadao je pod kaznu od 10 soldina, a pod istom su kaznom službenici bili dužni sve navedeno revno ispitati i istražiti (Herkov, 1948.).

Literatura

- HERKOV, Z (1948): Riječki statut iz 1530. godine. Nakladni zavod Hrvatske.